

Jevištní sochařina

Kalinkova pocta Gregoru Johannu Mendelovi

V monodramatu *outside the box 01* pokračuje Andrej Kalinka v budování specifického autorského rukopisu. Jeho práce se tentokrát přiznává k samotnému procesu tvorby a klade otázky po podstatě divadelnosti: K čemu je autorovi herec? A režisér?

ANNA LUŇÁKOVÁ

Od roku 2019 je při brněnském Centru experimentálního divadla (CED) vedle Husy na provázku a HaDivadla v provozu také třetí subjekt, totiž dramaturgická a produkční platforma Terén – fascinující podnik, který odpovídá požadavkům současného přístupu k umění. Třebaže nemá stálou scénu ani vlastní soubor, produkuje unikátní umělecké projekty na pomezí žánrů a vůbec zavedené divadelní komunikace. Vytváří tak zázemí pro svébytné tvůrce, kteří kvůli svým přesahům obtížně pasují do kategorie divadla či výtvarného umění a jejichž počiny se „nehodí do krámu“ ve standardním tržním prostředí. Terén je Petriho miskou, která dává vzniknout novému, dosud nepoznanému životu.

Na pomezí vědy a umění

Přímým důkazem takto nastaveného kursu byla červencová premiéra představení *outside the box 01* v podání slovenského uměleckého uskupení Meď a Prach / Honey and Dust. Dvojice tvůrců Andrej Kalinka a Milan Kozánek se přímo inspirovala osobním a badatelským odkazem Gregora Johanna Mendela a jejich představení je ohlášenou první vlašťovkou ze série performativních děl, která stojí na pomezí „vědeckého a uměleckého poznávání světa“. Vybrané výjevy z představovaného díla nebudu pojednávat chronologicky, nýbrž z osobního hlediska, tedy tak, jak se zapsaly do textury mého vnímání.

Jsme ve sklepní scéně CED. Bosá postava se prochází sem a tam. Působí dojmem, že něco hledá, přestože není zřejmé, co by to mělo být. Vytahuje z kapsy telefon, ten se na pár vteřin rozsvítí, zhasne, postava chvíli hledí do černé obrazovky, než jej zase schová do kapsy. Přemýšlí? Sleduje čas, na někoho čeká? Promítačka fotografií skáče od jednoho políčka k dalšímu, ale na plátně se namísto diapozitivů zatím promítá jen bílo. Promítačka odměřuje pravidelné intervaly. S každým cvaknutím očekávám, až konečně vyskočí obraz, nějaký smysl a důvod promítání. Hlodá ve mně zvědavost. Hlavou mi letí jakýsi dabing scény: „Zase nic, nenašel jsem to, zkusím to znovu. Nic. Tak tedy znovu. Cvak, ale nic. Cvak. Že by? Ne, ani teď ne. Nevadí, mám čas. Kolik je?“ Z Kalinkova několikastránkového dopisu Mendelovi, který je přiložen v programu a mapuje konkrétní fázi tvůrčího procesu, se dočítám, že rytmus projektoru „potvrzuje prostor mezi hmotou a myšlenkou, s kterým samotná fotka pracuje“.

Andrej Kalinka je zvláštní zjevení. Na první pohled na něm není nic abnormálního. Nic, čím by vzbuzoval pozornost, jeho mluva, výraz ani gesta nejsou přehnané, jen se při pohledu na něj neubráníte neurčitému dojmů, že je jiný, než se zdá; větší nebo menší, výrazně mladší, či snad starší? V performerském projevu, který přede mnou probíhá, není ani stopy po stylizaci, tak odkud ten dojem? Kalinka jemně a nenápadně přechází z jednoho aspektu svého charakteru do druhého. To, jak se jeví, se neustále proměňuje.

K projektoru běžícímu naprázdno pouští Kalinka zprvu prázdnou gramofonovou desku, slyšíme jen její tiché praskání. Kalinka vrství obraz a zvuk, nejprve je rozpojuje, pak je nechává opět se setkat. Pokud člověk dlouhodobě sleduje jeho tvorbu, ví, že *outside the box 01* má v jejím kontextu výjimečnou pozici. Oproti předchozím dílům je zde performer Kalinka zdrojem všeho pohybu a dění. Na scéně je sám, ve stínech intimního osvětlení však dokáže metonymicky zpřítomnit osudy slavných smrtelníků: kromě Mendela i Charlese Darwina, Johannese Keplera, Mikuláše Koperníka či Bohuslava Reynka s Josefem Sudkem, Barbaru McClintock nebo

Berlinde De Bruyckere. Gramofon zatím dál tiše praská.

Samota tvorby

Autorský rukopis Andreje Kalinky se v monodramatu zásadně nezmění, stále je to on, jedinečný a svůj. I zde se zodpovídá principům, které sám pojmenovává jako „komplementární umění“, na jejichž základě přistupuje ke všem nabízejícím se žánrům a formám, způsobům zobrazení a využívaným médiím, ať už je to hudba, výtvarné umění, fotografie nebo divadlo. Požadavek to není nijak malý, otevřenost možného výsledku (dopředu není jisté, zda to bude koncert nebo výsta-

ve vztahu k dílu (scénografie, režie, autorství libreta, složení skladeb, jejich hudební interpretace, herectví)? Inspirován Mendelovým odkazem nám Kalinka připomíná důležitost společenského rozměru tvorby, smysl a obtíž každodenní práce, hmatatelné důsledky přijetí či nepřijetí něčích myšlenek a nabídek.

Možnosti tvorby

Hudebně Kalinka-interpret nabízí dialog dvou nástrojů, velkého bubnu, jímž udává rytmus, a cello, jemného a jímavého, kterým nás vede do hlubin sebe samých. Jako by se v těchto dvou instrumentech potkával duch s duší. Duch klidný a usazený ve středu, duše

Andrej Kalinka v představení vyrůstajícím z díla Gregora Johanna Mendela. Foto Karol Jarek

va) nutí tvůrce učit se znovu, objevovat to, co by mohlo být považováno za objevené, pátrat po funkcích jednotlivých prostředků a hledat k nim autorský přístup, což vede ke vzniku zcela originálního scénického jazyka, který není prostou koláží nebo výčtem, ale novým, živým celkem.

Gramofonová deska se ozvala, mužský hlas mluví německy. Jako by sám pro sebe nahrával tuto zprávu, vzpomíná na chvíli, kdy se vzbudí sám, uprostřed pole... asi je ráno... muž přemýšlí, zda má vstát. Začíná strhující autorské čtení, nebo snad autorský překlad? Kalinkova deklamace postupně nabírá tempo a jako v celém díle i zde vystupuje zřetelně komplexní a přitom přirozená hudební kompozice, jejíž hlasy se postupně překrývají, předbíhají se, jsou ve svém sdělení čím dál naléhavější, a přece klidné a soustředěné do sebe – jsou to hlasy, které umějí být samy.

V tomto překladu/přednesu/čtení se zpřítomňuje pátrání po existenci nebo neexistenci smyslu, po tom, jaké to je, být člověkem. Kalinka tvoří hranici snu a palčivé skutečnosti. Autor, režisér, performer, herec, skladatel, sochař, výtvarník, básník – kolik jazyků může jeden znát, kolikrát dokáže být člověkem? Oproti jiným dílům si zde Kalinka snad může dopřát samotu speciálního typu, snad si klade otázku po motivaci spolupráce, po funkci své vlastní tvorby. Napadá mě: K čemu je autorovi herec? Jistěže není jen zprostředkovatel myšlenek režiséru a že každý dobrý herec či herečka si vždy najdou, ba dokonce musí najít „to svoje“. Je to zvláštní a těžký počin, být sám sebou. Jakou má roli režie, když režisér režuruje sebe jako režiséra?

V *outside the box 01* je každá myšlenka, gesto a intence realizovaná svým původcem, komunikace s námi jako by se zostřovala, zpřesňovala a uzavírala do jediného uzlu. Kam, kromě renesance, odkazuje tato schopnost zodpovědně obsáhnout jednotlivé role

jako neklidná a planoucí látka; a tito dva pak spolu tvoří dech, který oživuje všechny věci.

Nemohu ani nesmím minout rozpracovanou sochu, snad lidské torzo, z hlíny, kterou je třeba neustále opracovávat, vlhčit, starat se o ni, zatímco se ustavičně mění, a přesto zůstává sebou. Tak jako performer. Když se jí věnuje, my, kteří jsme dostali možnost nahlédnout do jeho ateliéru, kteří jsme se přišli nejen dívat, ale i poslouchat, dostáváme možnost studovat materiály, autorem označované jako paralelní libreto. Máme na to deset minut. Snažíme se tedy stejně jako autor, studujeme. Mezitím Kalinka odštěpuje ze sochy kousičky hlíny, snad zrovna z míst, kde by se nacházela hlava, tato místa zahlučuje vodou, prastarou metaforou paměti.

Kalinkova práce je otevřená, přiznává se k procesu tvorby, ale nikoli obyčejným odkouzlením – „toto je divadlo“ –, aby následně vstoupilo zpět do iluze. Proces zůstává vždy přítomný, význam se uskutečňuje: nevíme se na představení o Mendelovi, ale vyrůstající z Mendela. Co se s naším osudem děje po životě, který končí smrtí? Jak dílo může nebo nesmí žít dál, jak se proměňuje komunikace s těmi, kteří tu byli před námi a kteří přijdou po nás? Je to v posledku otázka po možnostech tvorby, otázka po smyslu věčného hledání. Kalinka, který jako stromy na jeho videu tančí ve větru jediného dechu, mi připomíná verše Václava Hraběte: „Bylo mi úzko/ z tolika světél/ Tak jsem se díval na oblohu jestli nebude padat/ aspoň jediná hvězda/ pošetilá zbytečná plavá a nahá/ Když v tom jsem uslyšel hrát/ blues/ na památku velkého sebevraha“.

Autorka je herečka a filosofka.

Andrej Kalinka: Honey and Dust: outside the box 01. Režie Andrej Kalinka a Milan Kozánek, dramaturgie Milan Kozánek, fotografie Karol Jarek, hudba, výtvarný koncept, performer Andrej Kalinka. Sklepní scéna CED, Brno, premiéra 16. 7. 2020.